

Mándlit ütni, rúgni, ökölrel a fejébe, eszirmaorral a sipesontjába, hogy Mándli csak úgy kapálódzik, bukdácsol a levegőbe, elesik, de Péter még akkor is rugdalja, alig tudják az emberek megfékezni s odébb vonszolni. Mándli orrából csurog a vér, Péter káromkodik, kitépi magát a többiek kezéből, megegyeszer belerug Mándliba, Weisz úr valósággal könyörög Péternek:

— Ne bánts máz az istenért, Péter! Ne bánts máz, hisz agyonvered.

HÁBORÚ ÉS PACIFIZMUS

Irta: KOVÁCS KAROLY (Pozsony)

A világ békéje, amelyet az első világháború lezárulása óta annyiszor zavartak már meg különböző frontokon lezajló kisebb-nagyobb hadműveletek, ismét komolyan veszélyeztetve van. Az emberi kultúra másodjában is egy általános katasztrófa felé siet. Sokan ezt egészen a legutolsó hónapokig nem akarták észrevenni, Bizakodva tekintettek a Népszövetség felé, amely pedig annyiszor leplezte le valódi jellegét, és amely legutóbb is, a mandzsuriai kérdésben, szemelláthatóan bizonyította be teljes tehetetlenségét. Nagyon sokan hitték a fegyverzési konferenciák beszédeinek komolyságában is. Henderson legutóbbi nyilatkozatai után azonban mindenki előtt teljes mélységében tárult fel a leszerelési konferenciák teljes és végleges csődje. Ezek a nyilatkozatok, amelyeket a most folyó ülésezés görcsös és tehetetlen kapkodásai váltottak ki, tulajdonképpen nem teremtettek új helyzetet. Nyílt titok volt eddig is, hogy úgy Németország, mint az ellenkező oldalon álló hatalmak olyan mértékben fegyverkeznek, amennyire ezt a válságteremtette zilált pénzügyi viszonyaik egyáltalán megengedik. Nem mondanak sokat azzal, hogy talán ezeken a korlátokon valamivel túlmenően is, az államháztartás más, főképpen kulturális kiadásainak rovására. Az Egyesült Államok is a közmunkaalapból hasították ki azt a 7 millió dollárt, amelyet a napokban megrendelt 80 bombavető- és 30 harcirepülőgép előállítására igényel.

Hitlernémetország kormányának egész gazdaságpolitikája az imperialista háborút előkészítő fegyverkezés szolgálatába van állítva. Az a 7 milliárd márka, amit 14 hónap alatt „munkaszervezésre” fordítottak, a szó legszorosabb értelmében hadibefektetés. Ez mindenki előtt nyilvánvaló, aki figyelembe veszi, hogy a termelés azon szektorainak erősen feljavult foglalkoztatása mellett, melyek a fegyverkezés céljait szolgálják, vagy szolgálhatják (nehéz-, vegyi-, textil-ipar, útépitkezés stb.), úgy az export, mint a belföldi fogyasztás továbbra is erősen hanyatló irányzatot mutat. Az a csekély javulás, amelyet az általános jellegű válság mélyülésének keretében egyes iparágak Németországon kívül is felmutatnak, nem kevésbé a fegyverkezés fokozódására vezethetők vissza. Az acélipar termelése 1933-ban az Egyesült Államok területén 3,8 millió tonnával emelkedett az előző év termelésével szemben. Ugyanezen idő alatt Németországban 48%-kal, Angliában 30%-kal, Franciaországban 24%-kal, Japánban 23%-kal emelkedett a vas- és acélipar termelése. Hogy ennek a többletnek jelentékeny része hadianyagok előállítására szolgált kitűnik abból, hogy pl. az Egyesült Államok gép-, automobil- és építőipara mindazon iparágakkal együtt, amelyek vasat vagy acélt használnak fel nyersanyagként, de nem szolgálnak kifejezetten fegyverkezési célokat, együttvéve csak mintegy egy millió tonná-

val fogyasztottak többet. De Franciaországban is csak 8%-kal, Németországban 5,3%-kal, Angolországban 4,6%-kal emelkedett a vas- és acélnyersanyag használata a nem háborús iparágakban. A többlet a fegyverkezés céljait szolgálta úgy, mint Japánban, ahol ezt a jelentések nyíltan is elismerik. A japán imperializmusnak nincs szüksége fűgefalevélre. A jövő évben elkezdődő tengeri fegyverkezést is zajos csínadrattával jelentették be. Jelentékeny élénkülés mutatkozott a vegyiparban is. Még Magyarország sem akar lemaradni a fegyverkezési versenyben. A Ganz, a Fegyvergyár és más hadiüzemek sok száz új munkást vettek fel. A közeljövőben új vegyitelek felállítását tervezik.

A hadiipar foglalkoztatásának növekedésével párhuzamosan megélenkült ezen iparágak nyersanyagának nemzetközi kereskedelme is. A petróleum, gyapot, réz, cink, ólom, alumínium, kén stb. importja megkétszereződött, megtízszereződött, sőt meghuszaszorzódott azokban az országokban, amelyek ezekkel a fontos nyersanyagokkal egyáltalán nem vagy csak elégtelen mértékben rendelkeznek. Az angol statisztikák szerint Angliából Németországba 1933-ban 2503%-al több rezet, 1900%-kal több alumíniumot exportáltak, mint 1932-ben. Nincs ország, melynek hadikiadásai erős emelkedést ne mutatnának fel. A válság karmaiban vitustáncot járó Ausztriácska éppen a februári felkelés elővigyázatlan pillanatában, a munkásházak lövetésére vonultatta fel a békeszerződésekben megtiltott 15 centiméteres ágyukat.

Ezek a számok makacs következetességgel irányítják figyelmünket arra, hogy a leszerelés frázisaival való zsonglörösködés a leglázasabb „minden eshetőségre felkészülést” takarja. Azok a jelszavak, amelyeket különösen Németországgal kapcsolatban a „leszerelés egyenlőségéről” hallottunk, csak ügyetlenül fedték el a tulajdonképpeni célt: a ténylegesen végbemenő, sietős fegyverkezésnek jogi szentesítését. Ma, amikor az Egyesült Államoknak, Angliának, Japánnak stb. hatalmas flotta és légiflotta fejlesztési tervei (a szárazföldi hadsereg erősítésére irányuló intézkedések, a szolgálati idő felemelése, a csapattelemek mechanizálása stb.) útján köztudomásra jutottak, mindenki előtt felmerül a nagy kérdőjel. Meddig lehet még táncolni a föld mélyében már dübörgő vulkánon? Meddig folyhat ez a versengés anélkül, hogy a szembenálló felek összecsapásának katasztrófáját idéznék fel? Reménykedők és aggódók egyaránt közelinek tartják ezt a pillanatot.

Nemcsak gazdasági és politikai szempontból van ennek a kérdésnek jelentősége. Az új háború, amely nyilvánvalóan csak imperialista és csak az egész világot átfogó lehet, az emberiségnek egy elsőrendű kulturkérdése is. Az a kis izelítő, amelyet a japán imperialista hadsereg nyújtott Csapej lerombolásával, egyre szélesedő árnyékát veti előre annak az új háborúnak, amely a fegyverkezési versengés nyomában leskelődik ugrásra felkészülten.

Már az 1914–18-as világháború is borzalmas pusztításokat vitt véghez az emberiség kulturális javaiban. Nemcsak az „emberanyag” pocsékolását kell ezalatt érteni, mely a legtekintélyesebb polgári források szerint 23 millió halottat, 20 millió rokkantat, 5 millió özvegyet és 10 millió árvát hagyott maga után. A háborús gazdálkodás az anyagi javakban is pótolhatatlan réseket ütött. A mély legexponáltabb háborús hatalom nemzeti vagyonában a világháború 4 éve 105 milliárd dollár veszteséget jelentett. Ebből Németországra 35, Oroszországra 35, Franciaországra 20, Ausztria-Magyarországra pedig 15 milliárd dollár esett. Ezzel szemben az Egyesült Államok nemzeti vagyona 80, Japáné pedig 5 milliárd dollárral gazdagodott a háborus évek folyamán. A

világháború alatt elpusztult összértéket azonban nem lehet 350 milliárd dolláron alul becsülni. Ennyibe került az emberiségnek 4 esztendő szörnyű látványossága. A következő háború pusztításaihoz azonban már azokat a milliárdokat is hozzá kell számítani, amelyeket ma költenek fegyverkezésre. A hadiipar élénkülése, a munkanélküliség csökkenése ezekben az iparágakban nem jelenti a nemzeti vagyon gyarapodását. Ez a termelés lényegileg negatív reprodukcióra irányul. Egyrészt abban az értelemben, hogy termelvényei a normális fogyasztásra nem alkalmasak, hanem a közeledő háború céljaira vannak felhasználva. Negatív reprodukcióra irányul ezenkívül abban az értelemben is, hogy az újratermelés helyett a pusztítás szolgálatába lesznek állítva. Ha ezt a két körülményt figyelembe vesszük, egyáltalán nem képtelenség az az állítás, hogy a gazdasági világválság jelentéktelen enyhülése nem könnyebbiti, hanem lényegesen megnehezíti az egyes országok helyzetét, mélyíti azok általános válságát. Németországban ez már ma nyilvánvaló. A német fasizmus gazdasági diktátorai félreverték a harangot és komoly nehézségek közeledtét jelentették be. A közeli gazdasági csőd Kasszandra jóslata csendül ki az óvatosan burkolt beszédekből. Ezt így is fogta fel az egész világ közvéleménye. Más országokban még nem vezetett a háborús termelés fokozása ennyire súlyos nehézségekhez, bár előjelei mindenfelé mutatkoznak. A világháború második kiadásának a kulturára gyakorolt jövő hatásait vizsgálva már most leszögezhetjük azt, hogy az elsővel ellentétben nemcsak a kirobbanás pillanatától kezdve fogja pusztító hatásait éreztetni, hanem már az előkészítés stádiumában is.

Ez év márciusának első hetében nyílt meg Prágában a repülőátadások elleni védekezés kiállításja. Nem lehetett végignézni az impozáns méretű termék sokszáz plakátját, egyaránt borzalmas támadó és védekező készülékeit, a mérges- és fojtógázok tucatjait anélkül, hogy borzongás ne fogta volna el a szemlélőt. Ilyen kiállítások, repülőnapok, repülőátadás elleni kurzusok, próbatámadások stb. egyre nagyobb számban ismétlődnek meg világszerte. Valamennyi amellett szól, hogy a front és a Hinterland a jövő háborújában nem lesznek egymástól kínai fallal elválasztva. Egymásba fognak folyni. Az ismeretlen katona mellett az ismeretlen polgári lakosnak, nőnek, gyermeknek is meg kell majd hozni a maga véráldozatát. És ezek az áldozatok csak súlyosak lehetnek. Azok a bombavető repülőgépek, amelyeket a legújabb légi fegyverkezési program alapján készítenek az Egyesült Államokban, 5 tonna robbanó anyagot visznek magukkal. Ezek ellen csaknem lehetetlen a védekezés. Nehéz gázokat használhatnak a támadásokhoz, amelyek lefelé húzódnak és a kavernákba is behatolnak. Yperitet szórhatnak a városokra, amely ellen a gázálaré nem nyújt védekezést, mert áthatol a ruhán és a test bármely részét kikezdeheti. De a legjobb esetben is csak az emberélet megmentését teszi a védekezés lehetővé, míg az anyagi javak és kulturértékek menthetetlenül kitéve maradnak pusztító erejüknek.

Minden okunk meg van arra, hogy alaposan vegyük szemügyre ennek a készülék katasztrófának valamennyi eshetőségét. Csak ez segít bennünket ahhoz, hogy helyes álláspontot tudjunk vele szemben elfoglalni.

Semmi kétség sem fér ahhoz, hogy a második világháború ott fogja elkezdeni, ahol az első félben hagyta. A második világháborút így mindenekelőtt a mechanika döntő jelentősége fogja jellemezni. Ez persze nem jelenti az ember szereplésének leszállítását, mint azt egyes jámbor álmodozók, vagy tudatos csalók állítják. Az a nézet, hogy né-

hány tizezer ember fogja a jövő háborúit hatalmas technikai apparátus segítségével eldönteni, limonádé ízű álmodozás és utópia. A közeljövő mechanizált csapattestének háborúja több embert fog bevonni a hadműveletekbe és nagyobb tömegeket fog sujtani, mint a korábbi hadviselések. A haditechnika eddig még előre nem látott fejlődése esetén is az ember, a gyalogság marad az, amely a győzelmeket realizálja vagy a vereségeket elszenvedi. Hasztalan a legmegsemmisítőbb pergőtűz is, ha nincs gyalogság, amely zárótűzben, aknamezőkön és drótkadályokon keresztül birtokába veszi a szétlőtt állásokat, megerősíti azokat és új támpontot teremt azokból a haditechnika további alkalmazásához. Szó sem lehet arról, hogy a háború mechanizálása humánusabbá teszi azt. Még arról sem lehet beszélni, hogy a gázháború megkönnyíti a halált és kiküszöböli a súlyos sebesüléseket vagy az elnyomorodást. A gáz ellen a front többé-kevésbé eredményesen készülhet fel. A legujabb gázvédőruhák az egész testet beborítják és az yperit ellen is meglehetősen védelmet nyújtanak. A fronton, ahol minden lépésnél, minden köbcentiméternyi levegőben ott ólálkodik a halál, a védekezés is permanens készenlétbe helyezkedik. A gáz inkább a polgári népesség számára jelent súlyos veszélyt. Nagyon kevéssé valószínű az, hogy a méregdrága gázvédő ruhákkal az egész lakosságot fel lehessen szerelni. De még akkor is keveset változik a helyzet, ha ezt, legalább a jelentősebb városokban, elérik. A repülőtémadások most amikor pl. az amerikai bombavetők 10.000 méter magasságban többszáz kilométeres gyorsasággal suhannak céljuk felé, egészen váratlanul következnek be. A lakásokon kívül elfoglalt embereknek nincs idejük arra, hogy védőruhájukért siessenek. Ha pedig munkahelyükön tartják, akkor otthon fenyegeti őket veszély. A gáz elleni védőkészülékek nem aszpirin tabletták, hogy mindig a mellényzsebben hordjuk azokat. A gázháború „humánus“ volta így legfeljebb a nem egyenruhás lakosság számára jelenti az emberséges halált, amely a korábbi háborúkban csak a front közvetlen közelében volt ennek kitéve. A fronton továbbra is a fegyver, gépfegyver, gránát és srappell marad a fő pusztítóeszköz, amelyek ellen csak az acélsisak nyújt csekély védelmet.

A polgári lakosság azonban nemesak passzív szenvedője, hanem aktív résztvevője is lesz a jövő háborújának. A háború mechanizálása mindenekeletűt azt jelenti, hogy a frontmögötti gyáripár negatív termelőeszközökre irányuló produktívát lázas tempóban kell folytatni. Az ipar magaskonjunkturális foglalkoztatása azonban csak a női- és gyermekmunka bevonásával képzelhető el. A világháború férfivesztése még nincs és egy évtizedig nem is lesz kiheverve. A frontszolgálat az ipari és mezőgazdasági munkásság, valamint a parasztság fegyverképes részét csaknem teljes számban igénybe fogja venni. Hogy az erőltetett női és gyermekmunka az elkerülhetetlenül hiányos táplálkozás mellett milyen pusztításokat visz majd végbe a háború utáni generációk számájára, már az első világháború tapasztalatai alapján is könnyen elképzelhető. Csak egy Mussolini mondhatja azt, hogy a „háború a megnemesedés bélyegét nyomja rá azokra a nemzetekre, amelyeknek bátorságuk van arra vállalkozni.“

Az új világháború ideológiai előkészítői közül sokan arra hivatkoznak, hogy a háború gyors tempóban fejleszti a termelőeszközöket. Ez állítólag felülmúlná a háború minden pusztításának hátrányát azáltal az előnnyel, amit a következő generációk számára jelent. Ez a nézet nem egyéb képmutató frázisnál, amely semmivel sem támasztható alá. Legfeljebb a hadiipar egyes elszórt ágaiban állítható ez. De még

ezekben az esetekben is kérdéses, hogy pl. a repülés terén a békés versengés eredményei nem lennének-e ennél impozánsabbak. Ezzel szemben a háború alatt tömegesen pusztulnak el a termelőeszközök. Itt elsősorban nem is arról a rombolásról beszélünk, amelyet a fegyverek okoznak és amely a közeljövő háborújában a repülőátadások gyakorisága folytán szükségszerűen nagyobb lesz az első háború pusztításainál. A háború ezen túlmenően is züllesztja a termelőapparátust a fokozottabb igénybevétel, a javítások elmaradása és a fix termelőeszközök kicserélésének szünetelése folytán. Csupán Németország háború alatti nyersvastermelését kell szemügyre vennünk, hogy a háború iparfejlesztő hatásának tévhitéből kiábránduljunk. Németország 1913-ban 16.8 millió tonna nyersvastermelése 1916-ban 11.3 mill., 1918-ban pedig 9.2 mill. tonnára hanyatlott. Emellett mindenki tudja, hogy a háborús államkapitalizmusnak ebben az országban sikerült a termelést a legjobban megszervezni és a háború szolgálatába állítani. És a szén mellett a vastermelés volt az egyik legfontosabb gazdasági szektor, amelynek termelését minden erővel fokozni igyekeztek. Oroszországban, ahol az államkapitalizmus nem ért el ilyen fokot, a hatalmas invesztálások mellett is keveset emelkedett a termelés. 1916 januárjától kezdve pedig már 19.3 millió pudról 18.3 mill.-ra esett vissza a vasipari termelés. A most készülő háború kilátásai semmivel sem jobbak. Az emberáldozat növekedése mellett a termelőerők elpusztítására is fokozott mértékben kell számítani.

Ezek a felbecsülhetetlen kulturveszteségek azok, amelyek a haladó rétegekben háborúellenes hangulatot keltenek és a háború megakadályozására irányuló mozgalmakat váltanak ki. Minden háborúnak meg volt a maga ellenzéke, amely a legutolsó hadviselések folyamán, már komoly jelleget öltött. Csak a német-porosz háborúra kell hivatkoznunk, amelyben a francia császárság vereségét Párizs munkássága saját kormány felállítására használta ki. Közismert tény az, hogy Oroszországban is fontos tényezője volt a háborúellenes hangulat a cári abszolutizmus, majd a Kerenszki kormányzat megdöntésének és a ma uralkodó rendszer felállításának.

A háború elhárítására irányuló törekvések azonban úgy a cél, mint az azt szolgáló eszközök tekintetében annyira eltértek, hogy gyakran még egymással is szembe helyezkednek. A világháború folyamán is kifejeződésre jutott ez, amikor a zimmerwaldi háborúellenes összejevetel pacifista többségének élethalálharcot üzent a főképpen orosz emigránsok (Eljics) vezetése alatt álló „zimmerwaldi baloldal“. Szó sem lehet arról, hogy itt értékelésekbe bocsátkozzunk. Az élveknél és elméleteknek próbái a történelem igazoló vagy azokat rombadöntő eseményei. A zimmerwaldi baloldal álláspontja, legalább egy ország történelmében, megtermékenyítő gondolatnak bizonyult, míg a pacifizmus és a „sem győzelem, sem vereség“ álláspont mindezideig csak sikertelenséget és csalódást könyvelhetett el. Valóban elképzelni sem lehet a pacifizmusnál és a volt zimmerwaldi baloldal „aktív háborúellenességénél“ ellentétesebb álláspontokat. Csupán ezt a kettőt lehet egymással szembeállítani, mert a harmadik álláspont a kettő között ingadozik és végső eredményében a pacifizmusba torkol. A zimmerwaldi baloldal főképpen azt rótta fel bűnül a pacifistáknak, hogy azok válogatás nélkül vetnek el mindenfajta háborút. Szerintük ez következtelenség volt, amely saját belső ürességénél fogva sem mutathat fel eredményeket. A baloldal dialektikus fejtegetése szerint „gyakran maga a háború lehet a háború ellenszere“. Minden háborút tartalmilag kell bírálhat alá venni. Csak annak tartalma teszi jogosulttá az igenlést vagy tagadást.

sát. A zimmerwaldi baloldal ilyenképpen nem volt általában a háború ellen, hanem csak bizonyos konkrét tartalommal bíró háborúk ellen. Ezt az álláspontot a pacifizmus, amelynek osztálygyökerei a kispolgári intelligencia soraiba nyultak, nem érthette meg és nem tehetette magáévá.

A ma ideológiai harcaiban is nagy szerepet játszanak ezek a messzi múltba visszanyúló ellentétes nézetek. Kiélesíti az ellenségeskedést az a körülmény is, hogy még a német fasizmus is szívesen dobálózik a „béke“ pacifista jelszavával, hogy ezzel elterelje a figyelmet háborús készülődéseiről. Másrészt nagyon mehez elfelejteni azt a történelmi tényt, hogy a pacifizmus alapján álló szociáldemokrata pártok az első világháború kitörésének pillanatában összeomlottak és vagy tehetetleneknek bizonyultak a pusztításokkal szemben, vagy pedig maguk is a háborús propaganda szolgálatába álltak. Mindezek az okok továbbbható erőknél bizonyulnak, amelyek éles választófalat vonnak a különböző felfogások között.

Bármilyen álláspontot is foglaljon el valaki, egy dolog kétségtelen. A háború megakadályozásának legeredményesebb eszköze az, ha nem a kinövések lenyirbálását tartjuk feladatunknak, hanem az okokat kutatjuk és azok kiküszöbölésére törekszünk. A háború a gazdasági rend szerkezetéből és jellegeből szükségszerűen fakadó társadalmi betegség, amely, mint minden betegség, csak a kórokozó momentumok eltávolításával szüntethető meg. Azok a nézetek, hogy „a háború oka az ember természetében rejlik“, vagy az „értékesebb fajok kiválasztódását segíti elő“ és így a darvini „struggle for life“ vonalába esik, nem döntenek meg a fentebbi állítást. Hiszen a mindenkori emberi természet és a népek kisebb vagy nagyobb fokú ellentálló ereje is a termelési rend szervezetének és szerkezetének folyománya.

A helyes és haladó háborúellenes felfogás ismérve az, hogy a szerkezet azon pontjai ellen irányítja harcát, amelyek a háborúkat elkerülhetetlenül kitermelik és ezeket az okokat ügyebszik az emberi kultúra egész jövő fejlődése érdekében megszüntetni.

K É T V E R S

Irta: VAJKAY LAJOS (Budapest)

EGY MOSODA ELŐTT

*Kirakatok hiába ragyognak,
untat a városi rengeteg,
megyek tovább, nem engedek
— csupán e pinceablakoknak.*

*Megállók, várok itt sokáig,
nézem a párás ablakon át
a lányok, asszonyok sorát,
és látom testüket bokáig.*

*Élő kirakat, hullámverés,
áttetsző, hajló, lenge testek,
ruhájok habként lengve reszket
és minden gőzbe, ködbe vész.*